

SANAT

Tiyatro

Çayhane

Uzun süren bir hazırlık devresinden sonra Büyük Tiyatronun perdeleri, Amerikan işgalindeki Okinawa adasının bir köyüne açıldı. Amerikan işgal ordularının idare sistemini, idareleri altına giren esir milletleri maddi ve ruhi bakımlardan kalkındırmak için tatbik ettikleri rejimi. Amerikan ordusundaki madun mafevk münasebetlerinin — bize göre — gayri tabiliğini, Amerikan hükümetinin şahsi teşebbüse karşı müsamahasını, Amerikalıların... illâlar.. Hangi tarafından bakarsanız bakınız; bir Amerikan markasını reklâm eden bu eserin adı; Çayhane'dir. Vern Sneider'in The Teahouse of the August Moon (Ağustos ayı Çayhanesi) isimli romanından John Patrick isimli bir Amerikalı'nın sahneye adapte ettiği eserin en büyük hususiyeti, modern anlayışla yazılmış olmasında ve tiyatronun teknik vasıtalarından layıkıyla faydalanabilmesinde.

Romani yazar ve tiyatroya adapte eden iki Amerikalı İkinci Dünya Harbinde askerlik yapmış ve uzak şarkta vazife görmüşlerdir. Bu suretle esere bir ikinci cephe de vermeye muvaffak olmuşlar. Bu uzakşarkın mistisizmi ve esir olarak doğan Okinawalıların küçüklüğü benimsemiş olan psikolojisidir. Hürriyeti tatmamış, benliğine sahip olmamış insan topluluklarına gülünç görünen fakat aslında ağlanacak kadar hazin tevekkülü, komedi havası içinde beliren dramdır.

Bu eseri Amerikan sahnelerinin haricinde temsil ettiren sebep de her halde bu «dram»dan başka bir şey değildir.

Devlet Tiyatromuzdaki eseri Ayşe Sarialp tercüme etmiş.

Daha az hatalı bir sahne dili olablirdi, bilhassa pek rahatsız eden «bay», «bayan» hitapları yerine başka kelimeler kullanılablirdi ama, mütercim Öyle istemiş, ne denir?

Mahir Canova, öyle görülüyor ki, eserin provalarında değil, daha ziyade temsil tarzını düşünmekle ve sahne değişikliklerini tesbit ve tatbik etmekle yorulmuş. Eser muvaffak bir dekor ve aksesuarla temsil edildiği için, sanatkarların vasat derecedeki oyunları, gerçekten başarı imiş gibi görünüyor.

'Halbuki birer birer ele alacak olursak, hiçbir rol sahibinin ortanın üstünde bir oyun seviyesine ulaşamadığım görürüz. Meselâ en çok temayüz eden yerli tercüman Sakini:

Çeşitli roman ve hikâyelerde okuduğumuz, filmlerde gördüğümüz, felezoof edalı standard bir sarı ırk insanıdır. Az gayretle sanatkâra çok başarı sağlıyabilen rollerden biri. Halbuki bu rolü temsil eden Saim Alpagu hiçbir fevkalâdelik göstermiyor. Aynı kadrodan herhangi bir sanatkarın da aynı dere-

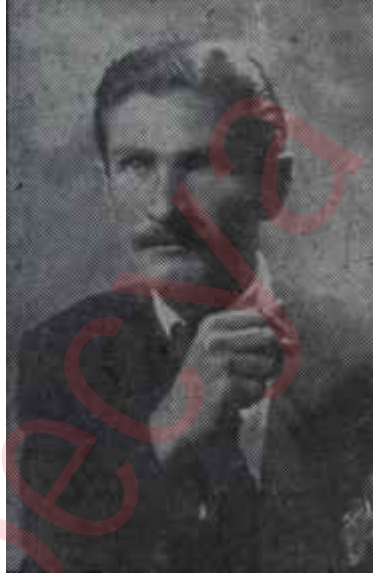
cede başaracağı seviyede bir oyun vermekte.

Amerikalı yüzbaşıya baksak: o da sayısız macera filmlerinin kahramanlığım yapmış, klişeleşmiş bir tiptir. Oysaki Telkin Akmansoy, filmlerden bile eksik oynadı. Fakat meselâ Ahmet Evintan için aynı misali getiremeyiz. Geşâ rolündeki Asuman Çağlayansu için de öyle. Haldun Marlı da başarılı bir yüzbaşı idi. Ama bir Ahmet Evintan, bir Asuman Çağlayansu veya bir Haldun Marlı bütün halinde «Çayhane» değildir.

Eserin temsili zayıftır ancak, biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi dekorda ve mizansenin rejisörün başarısı, oyunu kısmen kurtarmış oluyor.

Bir aktör öldü

İhtiyar anne ikinci defa kahveyi kodduktan sonra kaşığı cezvenin kenarına hafifçe vurdu. Yüzü pencereden

Şevki Artun

Acı kayıp

dışarıya dönük, elindeki defterden yüksek sesle rolünü okuyan oğlu sinirli sinirli dişlerini sıkı, ihtiyar kadın kaban cezveyi, taşmasını diye mangalın kenarına hafif hafif vurduğu sırada hırsıyla arkaya döndü ve: «Anne anlamıyormusun, rol çalışıyorum, gürlütü yapmayın!» diye bağırdı. Şevki Artun asabiyetle bağırmişti, fakat, esasen yavaş söyleseydi annesi anlamıyacaktı. Bil müddettenberi kadıncağızın kulakları iyice ağırlaşmıştı. Bu bağırmandan, minderde uyuyan kıızı da sıçrayarak uyardı. Annesinin kucağında meme emen ikinci çocuğu ise hayretle gözlerini açtı. Şevki, sesinin uyandırdığı yankıyı görerek üzüldü ve tatil bir sesle: «gürlütü yapma be anacığım, rol ezberliyorum, görüyorsunuz dedi.

Gerçekten Şevki, tiyatroyu ibadet olarak kabul eden bir sanatkârdı. Tiyatro; hayatında, her şeyin üstünde idi. Sahnede derin bir huşu ile vecde gelir, kendinden geçirdi. Onu tarayanlar hayatında sahneden daha kıymetli bir şeyi olmadığını bilirdiler. İhtiyar anası ile karısı ve iki çocuğunun geçimini sahneden kazandığı için, ayrıca tiyatroya «velinimet» derdi.

Annesinin uzattığı fincandan derin bir nefes boyunca kahve yudumladı ve tekrar pencereden dışarıya bakarak uzun tiratlarını söylemeye başladı. Annesi, karısı ve çocukları onun bu halini, rolünü yaşayarak ezberlediğini bildikleri için kendi kendine yaptığı hareketleri garipsemiyor, tabii buluyorlardı.. Şevki, kuvvetli bir nefes aldı, en hareketli tiradına başladı. Konuşuyor, ve kendini harabedercesine çırpınıyordu. Biraz sonra nefesi sıklaştı ve bir hırıltı halini aldı, fakat konuşmaya devam ediyordu. Bir ara, amansız bir mücadeleden son yumruğunu indirecekmış gibi eli havada tekallüs etmiş, boyu her zamankinden ziyade büyümüş olarak, öylece kaldı ve bir balonun sönmüşü gibi son nefesini vererek olduğu yere yığıldı. Şevki kuvvetli bir nefes aldı, en hareketli tiradına başladı. Konuşuyor, ye kendini harabedercesine çırpınıyordu. Biraz sonra nefesi sıklaştı ve bir hırıltı halini aldı, fakat konuşmaya devam ediyordu. Bir ara, amansız bir mücadeleden son yumruğunu indirecekmış gibi eli havada tekallüs etmiş, boyu her zamankinden ziyade büyümüş olarak, öylece kaldı ve bir balonun sönmüşü gibi son nefesini vererek olduğu yere yığıldı. Şevki Artun ölmüştü! İstanbul fakir bir semtindeki bu fakir aktörün evi bir anda, toprağın derin sessizliğine ve karanlığına gömüldü.

Çığır Sahnenin otuzbeş yaşındaki genç aktörü Şevki Artun işte böylece öldü, gitti. Fakat, öldüğü zaman cebin de kaç kuruşu var idi ise, bu dört kişilik ailesine aktör Şevki Artımdan kalan mirasın tamamı idi. Hiçbir sosyal teminatı olmayan, hiçbir teşekküle sahip bulunmayan sahne mensuplarımızdan birinin geçen hafta yarattığı dram bir çok emsali ile birlikte hâlâ geride kalanlar için bir hareket işareti olmazsa ve sahne sanatkarlarımız hâlâ cemiyyetleşmezlerse, kendilerini bekleyen akıbet, Şevki Artun'unkinden farklı değildir.

Hayatını bütün mevcudiyeti ile sahneye vakfetmiş olan Aktör Şevki Artun için, faaliyette bulunan sahne teşekküllerimizin harekete geçmelerini, hiç olmazsa birer gecelik hasilat tutarlarını Şevki'nin yetim yavrularına teberlu etmelerini tavsiye ve rica ederiz.

Yazar mı, oynayan mı iyi?

Son derecede zengin bir görünüşü olan odasında, Muammer Karaca, ağızlığının ucundaki sigara ile helezonlar çizen elini muhatabına uzatarak itiraz etti:

«Haşa, haşaaa.. Kim demiş sanatçı diye, bize kim sanatkâr demiş? Sanat dediğin yaratıcılıktır. Resimde olur edebiyatta olur, heykelde, mimaride olur, müellif olarak tiyatrodada olur